

KS. WALDEMAR M. FAC

CHRYSTOLOGIA KAPŁAŃSTWA

PRAPIERWOTNY FENOMEN RELIGIJNY

Kapłaństwo jest fundamentalną i prapierwotną strukturą niemal każdej wyżej zorganizowanej religii. Występuje prawie bez wyjątku w religiach dokumentowanych. Pojawiło się ono zapewne tuż po narodzeniu się pierwocin religii lub razem z nią, choć dziś trudno ustalić dokładnie pierwsze początki. Zaczęło się ono zapewne od roli ojca i matki jako dawców czy niszy życia dla dziecka w postaci władzy nad nim oraz medium ze światem i Bóstwem. Rodzice bowiem pośredniczą zawsze na początku między Dawcą życia a życiem dziecka. Z czasem przeszło to na wspólnoty, rody, plemiona, miasta, gdzie musiał zaistnieć wspólny „człowiek od religii” i pośrednik między Bogiem a społecznością. Jego znaczenie wzrosło ogromnie, gdy otrzymało status ogólnospołeczny. Zapewne było ono jakąś szczególną emanacją najwyższej egzystencji danej społeczności. W każdym razie nie kapłani wymyślili religię, jak uczą marksiści, lecz pojawiła się ona w konsekwencji życia religijnego¹.

Konkretne kształty i funkcje kapłana danej religii były dosyć rozmaite w zależności od ustroju społecznego, kultury, formy religii i jej poziomu. Jednak tam, gdzie one wystąpiły, były bardzo znaczące i wielorakie, notabene dosyć podobne do wielu funkcji kapłanów dzisiejszych w wyższych religiach. Do funkcji tych relatywnie należały: składanie ofiar, wzmacnianie wiary w Bóstwo, wychwalanie go, odprawianie modlitw społecznych, przemawianie

Ks. dr WALDEMAR M. FAC – wykładowca w INoR KUL i w Instytucie Teologicznym w Siedlcach, Filii Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie; adres do korespondencji – e-mail: waldemar.fac@gmail.com

¹ Por. Cz. S. B a r t n i k, *Kapłaństwo*, w: *Sakramentologia społeczna*, Lublin 2004, s. 393 nn.

w imieniu Bóstwa i w imieniu wspólnoty, udzielanie błogosławieństw, poświęcanie ludzi i rzeczy, prorokowanie, wróżenie, obrona wiary, przekazywanie swych funkcji innym, opieka nad sakralnymi obiektami, miejscami i czasami (świętami), strzeżenie porządku moralnego i prawnego, różne role sędziowskie i doradcze, wychowywanie młodych wyznawców, często układanie kalendarza, uczenie astronomii i medycyny, strzeżenie tradycji, przekazów historii oraz języka mówionego i pisanego, służenie urzędowe władcom, prowadzenie kronik i dokumentacji itp.²

Z ETYMOLOGII

Polskie słowo „kapłan” jest zupełnie powierzchowne w stosunku do nadawanych mu dzisiaj znaczeń. Pochodzi ono od czeskiego „kaplan”, a to z kolei od średniowiecznego łacińskiego *capellanus*. *Capellanus* oznaczało duchownego związanego z małym kościołem, z kaplicą (*capella*). Był to opiekun świątyni, współpracownik biskupa i posługujący *in sacris* panu feudalnemu i jego ludziom („kapelan”). Instytucjonalnie był to prezbiter powołany do sprawowania kultu religijnego, głoszenia wiary i strzeżenia wiary i moralności. Sama nazwa jednak tego nie mówi, przypomina raczej termin „kościelny” (Cz. S. Bartnik). Lepsze były nazwy starożytne: hebr. *kohen* – widzący, prorok, działający w imię Boże, gr. *hiereus* – ofiarnik lub łacińskie *sacerdos* – dający rzeczy sakralne, święte.

W Polsce przyjął się szeroko termin „ksiądz”. Sięga on początków chrześcijaństwa w Czechach (kniże) i w Polsce. Oznaczał on tyle, co potem „książe”, „wielki pan”. Jeszcze w XVI w. o słońcu mówiono „wielki ksiądz”, a o księżycu „mały ksiądz”, stąd „księżyc” (A. Brückner).

KAPŁAŃSTWO NATURALNE

Można powiedzieć, że istnieje pewnego rodzaju kapłaństwo naturalne, niejako kosmiczne. Otóż osoba ludzka jest pośrednikiem między Bogiem a stworzeniami nierozumnymi i całym światem. Z jednej strony człowiek

² Por. H. Z i m o Ń, *Kapłaństwo w religiach pozachrześcijańskich*, EK VIII, 710-713.

otrzymuje od Boga posłanie w stosunku do świata: „czyńcie sobie ziemię poddaną” (Rdz 1, 28), a z drugiej strony reprezentuje on stworzenie wobec Boga i oddaje chwałę Stwórcy w imieniu świata.

Istnieje też naturalne kapłaństwo formalne, oparte na papierotnym paradygmacie religijnym: Bóg w relacji do człowieka i człowiek w relacji do Boga. Społeczność z natury swej potrzebuje szczególnego odniesienia do Boga, a więc związania z Bogiem jakimś przymierzem, kultu Boga, ale i przez to własnego udoskonalania, odpuszczenia grzechów, zbawienia, wiecznego życia (por. epos o Gilgameszu). I to nie zamyka się tylko do świata myśli czy abstrakcji, lecz sięga do realnej egzystencji. Pojawiają się jacyś ludzie „duchowi”, charyzmatyczni, niezwykli religijnie, jakby przysłani od Boga, rodzą się wokół nich jakieś szczególne wspólnoty, które doświadczają Boga i chcą to doświadczenie zachować, ożywiać i zgłębiać je. Wtedy ustanawiają sobie wybranych ludzi, przeznaczonych tylko do podtrzymywania życia religijnego. Mają to być ludzie szczególnie uznawani przez Boga, żeby mogli się zwracać do społeczności w Jego imieniu, i zarazem muszą mieć prawo reprezentować wspólnotę wobec Boga, żeby doskonalić się w Bogu i zdobywać Jego przychylność w życiu i losach. W tym sensie Pismo św. mówi, że „każdy kapłan z ludzi wzięty, dla ludzi bywa ustanawiany w sprawach odnoszących się do Boga, aby składał dary i ofiary za grzechy” (Hbr 5, 1). Jakże głębokie jest założenie w religiach, nawet naturalnych, że zasadniczą przeszkodą w stosunkach z Bogiem jest nasz grzech, czyli nasze osobowe sprzeniewierzenie się Bogu, woli Bożej, a także w ogóle nasza słabość istnienia. Dlatego konieczne jest czyjeś oficjalne i szczególnie miłe Bogu wstawiennictwo przed obliczem Boga.

CHRYSTUS JAKO JEDYNY KAPŁAN

Jezus Chrystus pojawił się w historii jako Kapłan absolutnie niepowtarzalny, bez genealogii kapłańskiej, bez delegacji ze strony ludzi, a jedynie jako przysłany przez miłosiernego Boga. Jest to absolutny wyjątek wśród wszystkich religii: kapłan jako żywy Bóg i zarazem jako historyczny człowiek. Chyba ze względu na tę bezprecedensowość Chrystus nie odnosił do siebie nazwy „kapłan”. Dopiero List do Hebrajczyków zastosował do Chrystusa termin *hiereus* (ofiarnik) 6 razy i termin *archieus* (arcykapłan) 10 razy. Stąd treści terminu „kapłan” trzeba szukać w Osobie i dziele Jezusa Chrystusa, a nie w terminologii pogańskiej.

W Jezusie Chrystusie zawiera się cała struktura kapłańska: łączy w sobie człowieczeństwo i Bóstwo w jednej Osobie. Tym samym przewyższa nieskończenie kapłaństwo naturalne, łączy bowiem człowieka z Bogiem nie tylko intencjonalnie lub anonimowo, lecz całoosobowo. Jest to Stwórca i Odkupiciel, jedyny pośrednik między Bogiem a ludźmi i światem (1 Tm 2, 5; Ef 1, 7; Hbr 4, 15-16; 5, 5). Jest on posłany przez Boga Ojca jako Jego Boski Syn i jednocześnie rekapitułuje on w sobie wszystkich ludzi wszystkich czasów jako Adam doskonały, Nowy i już Eschatologiczny (Ef 1, 10; 1 Kor 15, 45-49). Jest też Kapłanem wiecznym, bo nie był On tylko historyczny i przemijający, i służy nam wiecznie w Mistycznym Ciele Niebieskim w naszej komunii z Trójcą Świętą (Hbr 7, 25). Jest to najwyższy z możliwych Ofiarnik i Ofiara, bo Bogu Ojcu ofiaruje siebie, ale w ciele ludzkim, łącznie z całym światem (Hbr 7, 27; 9, 12). Taka ofiara ma nieskończoną moc uwielbienia Boga, prześlągnięcia Go oraz uzyskania naszego odkupienia, zbawienia i naszej wiecznej komunii z Trójcą Świętą (Hbr 9, 1 nn.). Wprawdzie Hans Urs von Balthasar i niektórzy inni teologowie przyjmowali, że na Krzyżu cierpiała ofiarnie cała Trójca Święta, ale nie jest to zgodne z naszą dwuwymiarową (tak albo nie) logiką i ma charakter raczej tylko fantastycznej mitologii (Cz. S. Bartnik).

Jezus Chrystus jest kapłanem w sensie ontologicznym, bo jest bytem kapłańskim, a mianowicie kimś, kto jest ontycznie Bogiem i jednocześnie człowiekiem, Jezusem z Nazaretu. Jest Stwórcą i w swym człowieczeństwie stworzeniem. Podstawą zatem takiego kapłaństwa jest Wcielenie, w którym pojednanie człowieka z Bogiem jest absolutnie najdoskonalsze, bo Bóg i człowiek tworzą jedną i tę samą Osobę³. Jezus Chrystus jest też kapłanem w sensie personalistycznym, aktualistycznym i działaniowym. Kształtował on swoje czynne kapłaństwo osobowo już w dzieciństwie, w życiu ukrytym, a wreszcie w życiu publicznym, w którym objawiał stopniowo w sobie Tajemnicę Trójcy Świętej, odkupienie i zbawienie: przez słowa, czyny, zachowanie, prorocтва, historię, Ostatnią Wieczerzę i Krzyż oraz Zmartwychwstanie.

Kapłaństwo spełniło się osobowo w dzień męki, śmierci krzyżowej i zmartwychwstania. Wtedy dokonało się obiektywne odkupienie, złożenie ofiary pośrednictwa i jego przyjęcie przez Ojca w Zmartwychwstaniu, co stało się kamieniem węgielnym Kościoła. To odkupienie dokonuje się w rezultacie do końca, gdy człowiek otwiera na nie swoją duszę i całą osobę, gdy człowiek

³ Por. Cz. S. Bartnik, *Kapłaństwo*, w: t e n ż e, *Sakramentologia społeczna*, Lublin 2000, s. 393-454.

przyjmie ów akt odkupienia jako dotyczący go całkowicie – odkupienie subiektywne.

Kapłaństwo Chrystusa kontynuuje się w świecie historycznym przez Ducha Świętego w każdej osobie, w narodach, kulturze i w całej ludzkości. Duch Święty wspiera nasze otwarcie się na akt kapłański Chrystusa. I tak kapłaństwo Chrystusa jaśnieje coraz wspanialej i potężniej oraz oddziałuje na całą ludzkość i na cały świat oraz na dusze ludzkie⁴.

PARTYCYPACJA W KAPŁAŃSTWIE CHRYSUSA

Ponieważ Chrystus nie był tylko jakąś zjawą czy ideą, ale wcielił się w czas i miejsce wnętrza historii, dlatego Jego kapłaństwo, wiecznie tożsame, musiało mieć nieprzemijalne, empiryczne odniesienie do dziejów, epok i kultur, do każdego historycznego człowieka aż do końca świata. Toteż Chrystus ustanowił kontynuację Jego mocy kapłańskiej, jakby dalsze uhistorycznienie swego kapłaństwa w specjalnych osobach, wybranych i powołanych na podobieństwo Apostołów – kapłaństwo hierarchiczne i w formie całego Ludu Bożego (kapłaństwo wspólne). Kontynuację tę prowadzi w historii Duch Święty, który realizuje powszechną ekonomię zbawienia.

Z Jezusa Chrystusa wypływa podwójny rodzaj kapłaństwa: kapłaństwo sakramentalne specjalnie powołanych i kapłaństwo wspólne wszystkich ochrzczonych.

1. Pełne i najbardziej właściwe to kapłaństwo hierarchiczne, nazwane też urzędowym, sakramentalnym, służebnym, ministerialnym (KK 10). Należą do niego biskupi i prezbiterzy, a diakoni mają święcenia, ale nie mają kapłaństwa, są święceni tylko „dla posługi” (KK 29). Sobór Watykański II określił, że biskup ma „pełnię kapłaństwa” (KK 18; 20-21; 24), a prezbiterzy (nazywani w Polsce księżmi) realizują swoje kapłaństwo w jedności z biskupem. Jednak kapłaństwo biskupa i prezbitera jest co do istoty jedno i to samo, gdyż obaj sprawują tę samą ofiarę Mszy świętej. Pełnia kapłaństwa u biskupa polega natomiast na pełni władzy nad prezbiterami i nad całym swoim Ludem Bożym (Cz. S. Bartnik, L. Adamowicz). Słowo „kapłan” obejmuje i biskupa i prezbitera. Stąd takie niekiedy zwroty, jak „biskupów i kapłanów”, są błędne, jakoby biskup nie był kapłanem.

⁴ Por. t e n ż e, *Pamiętnik duchowy z lat 1950-1958*, Lublin 2006.

Kapłani hierarchiczni (biskupi i prezbiterzy) są specjalnie powołani przez Boga w Kościele, w święceniach otrzymują niezatarte znamię sakramentalne analogicznie do chrztu, przez które działa Duch Święty i pełnią trzy fundamentalne funkcje święte:

1° Są szafarzami tajemnic Bożych w liturgii i w sakramentach, głównie Eucharystii, pośredniczą narzędnie w łasce i w Chrystusowym uświęceniu świata (funkcja kapłańska, uświęcająca).

2° Są nauczycielami i głosicielami słowa Bożego, przepowiadają to słowo, strzegą prawd wiary i moralności, przekazują tradycję chrześcijańską, budują jedność wiernych i wiążą naukę i myśl ludzką z Bogiem (funkcja nauczycielska).

3° Są pasterzami Ludu Bożego, budują Ciało Chrystusa, kierują wiernymi, rządzą religijnie wspólnotą (parafią, diecezją), przewodzą duchowo i służą wiernym i wszystkim potrzebującym (funkcja pasterska); por. *Presbyterorum ordinis*, nr 2 nn.

Kapłaństwo hierarchiczne jest uwarunkowane chrztem i wzmacniane bierzmowaniem, ale w swej istocie ma formę osobnego sakramentu, sakramentu kapłaństwa biskupiego lub prezbiterkiego, przez włożenie rąk następców apostoelskich i modlitwę Kościoła do Ducha Świętego. Jest ono zakorzenione w samej Osobie i dziele Chrystusa, przekazywane w sukcesji apostoelskiej i wyposażone w świętą władzę oznaczającą możność i zdolność działania nie tylko „w imieniu Chrystusa”, ale wprost „w Osobie Chrystusa” (*in Persona Christi*). W konsekwencji wypływa z całej Trójcy Świętej, co czyni je niewysłowioną tajemnicą⁵.

Praktycznie kapłan hierarchiczny wykonuje ogromną ilość funkcji we wspólnotach katolickich. Uobecnia Chrystusa w Eucharystii, celebrytuje Mszę świętą, szafuje sakramenty święte, przyjmuje słowo Boże i głosi je społeczności, rozwija naukę o zbawieniu i broni jej, towarzyszy religijnie każdemu wiernemu od narodzin aż do śmierci i po śmierci modli się za niego. Kapłan buduje Kościół święty w swoim zakresie, jest tkanką łączną dla swoich wiernych, wspiera stosowanie Ewangelii do całego życia. Buduje jedność, pokój, zgodę, współpracę, miłość społeczną, wolność duchową, sprawiedliwość, troszczy się o chorych, ubogich, opuszczonych, wykluczonych, nieszczęśliwych i w ogóle stara się nasuwać człowiekowi najwyższy sens życia w Bogu i w Chrystusie.

⁵ J a n P a w e ł II, Adhortacja apostoelska *Pastores dabo vobis*, Watykan 1992, nr 6 nn.; por. B. M i g u t, *Kapłan*, EK VIII, 680-681; 710-729.

Toteż kapłan musi sam być święty, głęboko religijny, mądry, mężny, odważny, bezkompromisowy, bez reszty oddany Bogu i ważnym sprawom ludzkim. Musi wreszcie wiązać całe swoje życie z Chrystusem tak, żeby mógł powiedzieć za św. Pawłem: „Teraz już nie ja żyję, lecz żyje we mnie Chrystus” (Ga 2, 20). Wtedy otrzymuje w swej osobowości i w zachowaniach coraz pełniejsze upodobnienie do Chrystusa, miłuje bezgranicznie też Jego Matkę i stara się wpływać w tym duchu na całe życie doczesne w kierunku prawdy, miłości, piękna, wolności, sprawiedliwości, świętości i sensu.

2. Jest też kapłaństwo w szerszym znaczeniu, niesakramentalne, dostępne wszystkim ochrzczonym, zwane kapłaństwem wspólnym, kapłaństwem wiernych, chrzcielnym. Toteż cały Lud Boży, łącznie z hierarchami, ma to kapłaństwo wyrastające z chrztu i wzmocnione bierzmowaniem. O ile kapłaństwo hierarchiczne odnosi się przede wszystkim do wewnętrznego życia duchowego i zbawczego, to kapłaństwo wiernych dotyczy raczej życia na zewnątrz, w świecie. Jest to rodzaj „kapłaństwa świata”, jakby „kapłaństwa kosmicznego” (Cz. S. Bartnik). Ma ono również owe trzy podstawowe funkcje w swej istocie: funkcję królewską, prorocką i kapłańską jako „naród święty, królewskie kapłaństwo” (1 P 2, 5. 9).

1° Funkcja królewska polega na panowaniu nad sobą, nad światem materialnym, na rozwijaniu świętego życia moralnego i na szerzeniu królestwa prawdy, miłości, dobra, sprawiedliwości i piękna chrześcijańskiego⁶.

2° Funkcja prorocka polega na życiu słowem Bożym, słuchaniu tegoż słowa, rozumieniu świata w świetle Boga, dostrzeganiu prawd wyższych i głoszeniu Ewangelii swoim życiem i swoją działalnością we wszystkich dziedzinach.

3° Funkcja kapłańska w sensie kapłaństwa chrzcielnego polega na „składaniu ofiar przyjemnych Bogu” (1 P 2, 4-5; 1 P 2, 5. 9; Ap 1, 5-6; 5, 10). Świeccy – według Soboru Watykańskiego II – są głównymi pośrednikami między światem doczesnym a Bogiem i Ewangelią. Kapłaństwo ich wyraża się w uczestniczeniu w Eucharystii, w Ofierze Chrystusa i we współofiarowaniu z kapłanem Bogu całego życia swojego i świata. Mają oni „konsekwować świat” przez swoje życie osobiste i społeczne, przez aktywne apostołstwo, ewangelizację życia socjalnego, ekonomicznego, politycznego, kulturalnego, przez Kościół domowy rodziny, przez ratowanie świata i przyrody przed zniszczeniem itp.⁷

⁶ B e n e d y k t XVI, Encyklika *Caritas in veritate*, Watykan 2009, nr 1 nn.

⁷ Tamże, nr 48 nn. oraz KK 9-17; LE 25; *Christifideles laici*, nr 21 nn.; por. J. M i s i u r e k, *Konsekracja świata*, EK IX, 577.

Warto wspomnieć, że kapłaństwo wspólne ma przeróżne realizacje życiowe. Można powiedzieć, że było i jest jakieś kapłaństwo macierzyńsko-duchowe Matki Bożej, właśnie Matki całego Ludu Kapłańskiego i Matki wszystkich kapłanów hierarchicznych. Można mówić o specjalnym ukształtowaniu kapłaństwa wspólnego u każdej Matki i każdego Ojca kapłana przez wychowanie syna i stworzenie mu szczególnej niszy duchowej dla powołania na kapłana. Ponadto są szczególne charyzmaty kapłaństwa wspólnego (1 Kor 12, 1 nn.): święci, prorocy, misjonarze, nauczyciele, katecheci, społecznicy, jałmużnicy, ludzie wielkiej modlitwy, uzdrowiciele na duszy i ciele, bohaterowie prawdy, dobra i sprawiedliwości, myśliciele, teologowie, obrońcy wiary i Kościoła, wielcy pracownicy i działacze na rzecz Boga.

W rezultacie kapłaństwo chrześcijańskie, którego źródłem, centrum i celem jest Jezus Chrystus jako Kapłan, stanowi istotną strukturę religii katolickiej oraz Kościoła i jest potężnym motorem całego życia religijnego, indywidualnego i społecznego. Kapłaństwo święcie sprawowane przynosi niewypowiedziane szczęście. Odłamy chrześcijańskie, które nie mają kapłaństwa sakramentalnego, zmierzają nieuchronnie do zguby.

CHRISTOLOGY OF THE PRIESTHOOD

S u m m a r y

Christ expressed Himself essentially in His priesthood through which He had redeemed mankind and become the principle of the economy of salvation. This priesthood realised the primitive paradigm of religion that consists in the relationship: God-man and man-God. Christ established the most ultimate and the most perfect bond between God and man, and between man and God: God-man in one person. It is in Christ's priesthood that priests (bishops and presbyters) participate in a sacramental manner; the faithful participate in it in a broad sense. The two kinds of priesthood stem from one and the same source, from the priesthood of Jesus Christ, and they should coexist, but the hierarchic priesthood is superior and normative. It is in the priesthood that the whole man is expressed and fulfilled on the model of Jesus Christ.

Translated by Jan Kłos

Słowa kluczowe: kapłaństwo naturalne, kapłaństwo hierarchiczne, kapłaństwo powszechne, Chrystus jedyny Kapłan.

Key words: natural priesthood, hierarchic priesthood, universal priesthood, Christ the only Priest.